UDC 001.895
SCOPUS CODE 1405
https://doi.org/10.36073/1512-0996-2025-3-73-95

ინოვაციური საქმიანობის განვითარების თეორიული ასპექტები

ლამარა ქოქიაური ეკონომიკური კვლევების ეროვნული ინსტიტუტი, საქართველო, 6000, ბათუმი, ანაგის 15
E-mail: lqoqiauri@yahoo.com

ასმათ ფიფია ბიზნესის ადმინისტრირების დეპარტამენტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო, 0160, თბილისი, მ. კოსტავას 77
E-mail: a.pipia@gtu.ge

ნატო ბებიაშვილი საწარმოო ინოვაციებისა და ოპერაციათა მენეჯმენტის დეპარტამენტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საქართველო, 0160, თბილისი, მ. კოსტავას 75
E-mail: n_bebiashvili@gtu.ge

რეცენზენტები:

ა. აბრალავა, სტუ-ის ბიზნესტექნოლოგიების ფაკულტეტის პროფესორი
E-mail: a.abralava@gtu.ge

რ. ქუთათელაძე, სტუ-ის ბიზნესტექნოლოგიების ფაკულტეტის პროფესორი
E-mail: r.kutateladze@gtu.ge

ანოტაცია. ქვეყნის თანამედროვე ინოვაციური პოლიტიკის, ინოვაციური საქმიანობის განხორციელებისათვის მთავარი მიზანია ეკონომიკური, სამართლებრივი, ფინანსური, სოციალური, თეორიული და პრაქტიკული ბაზის შექმნა. ეს ამოცანა ძალიან მნიშვნელოვანია ჩვენი ქვეყნისათვის, სადაც ეკონომიკის ინოვაციურ განვითარებაზე გადასვლამ მიზეზ-შედეგობრივი ხასიათი მიიღო: ინოვაციური საქმიანობის აქტივიზაცია გარდაუვალია ეკონომიკის ეფექტიანი განვითარებისთვის და თვით ეკონომიკური პოლიტიკა და სტრატეგიის სწორად წარმართვა განსაზღვრავს ინოვაციურ საქმიანობას.

ჩვენ მიზნად დავისახეთ: ინოვაციური პროცესის და მთლიანად ინოვაციური საქმიანობის განვითარების თეორიული ასპექტების წინა პლანზე წამოწევა:

- დასაბუთებულია ინოვაციური საქმიანობა, როგორც სიახლეების შექმნისა და სამეურნეო სისტემაში მისი გავრცელების მიმართულებით, განსაკუთრებული სახის თეორიული და პრაქტიკული სამუშაოების ერთობლიობა;

- მოცემულია ინოვაციური საქმიანობის განსაზღვრული ბიზნესპროცესების თავისებურებები. კერძოდ: გაანალიზებულია ინოვაციური პროცესის ხანგრძლივობა, მისი განუსაზღვრელობისა და რისკის მაღალი ხარისხი, სტრუქტურული ცვლილებების ინიცირების შესაძლებლობა და უნარი, ინოვაციური საქმიანობის კაცტევადობა (მაღალი ინტელექტუალური გაჯერებულობა, ინოვაციური მიზანდასახულობის ხასიათი);
- მიმოხილულია ინოვაციური ძირითადი პირობები მაკროეკონომიკურ და მიკროეკონომიკურ დონეებზე;
- განსაკუთრებული ყურადღება აქვს დათმობილი გრძელვადიან პერიოდში წარმოების მდგრადი განვითარებისთვის ინოვაციური საქმიანობის უდიდეს როლს, მეწარმეობის ინოვაციურ ხასიათს, ინოვაციური საქმიანობის მასშტაბებს ინოვაციების დანერგვასა და ეფექტიან გამოყენებაში;
- გვერდი ვერ ავუარეთ ახალ ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის ჩამოყალიბებას, ე.წ. ტობინის კეფიციენტის სწორად გააზრებას - დამოკიდებულებას კომპანიის საბაზრო ფასსა და მისი რეალური აქტივების ღირებულებას შორის. კერძოდ, „უჩინარ“ აქტივებს, ინტელექტუალური კაპიტალის ორგანიზაციულ შესაძლებლობებს;
- ნაშრომში ასევე წარმოდგენილია ინოვაციური საქმიანობის მრავალასპექტიანი სოციალური ბუნების შესახებ იოზეფ შუმპეტერის შეხედულებები, მისი „შემოქმედებითი ნგრევის კონცეფცია“. ამ უკანასკნელს იგი განიხილავს როგორც ეკონომიკური მუტაციის პროცესს, ძველი სტრუქტურის დამანგრეველს და ახლის შემქმნელს, როგორც სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის მდგომარეობის დინამიკის ძირითად ამძრავ ძალას.

პრაქტიკულ სიცოცხლისუნარიანობაში მიმდინარე ტრანსფორმაციული პროცესები აყალიბებს ახალ ეკონომიკას, ანუ „ინოვაციების ეკონომიკას“, რომელიც ტრადიციული ეკონომიკისგან განსხვავდება ეფექტიანობის კრიტერიუმებით. ახალი ანუ ინოვაციური ეკონომიკის კრიტერიუმები ორიენტირებულია არა ეკონომიკურ ზრდაზე, არამედ ინოვაციური განვითარების სოციალური ეფექტების გაზომვაზე. მათგან მნიშვნელოვანია ცხოვრების ხარისხი მისი გამოვლინების ყველა ასპექტში.

საკვანძო სიტყვები: ინოვაციური საქმიანობის ცნება; ინოვაციური აქტივობა; ინოვაციური ინკუბატორი; ტექნოპარკი; ინოვაცია; ინოვაციური პოლიტიკა; ინოვაციური ინფრასტრუქტურა.

შესავალი

ოცდამეერთე საუკუნეში ინოვაციები, ინოვაციური მენეჯმენტი მსოფლიოს განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკური პოლიტიკის შემდგომი საქმიანობის იმპერატივი გახდა. ეკონომიკური ზრდის ახალი მოდელის ჩამოყალიბებაში განმსაზღვრელი ფაქტორია მეცნიერული ცოდნის და ცოდნის კომერციალიზაციის, ადამიანური კაპიტალის, ახალი ტექნოლოგიების, პროდუქტებისა და მომსახურების

განვითარება. ინოვაციური ტექნოლოგიები არის „ცოდნის ეკონომიკის“ აგების ერთ-ერთი მთავარი ბაზისი, რომელიც ემყარება თანამედროვე მაღალ ტექნოლოგიებს, სამეცნიერო-სამრეწველო პოტენციალს და ინტელექტუალურ საკუთრებას. ასე რომ, ინოვაციები ხდება თანამედროვე ეკონომიკის მთავარი მამოძრავებელი ძალა და ორგანიზაციის (ბიზნეს-ერთეულის, სამეურნეო სუბიექტის) კონკურენტუნარიანობის საფუძველი.

ამდენად, განვითარების ინოვაციურ გზაზე გადასვლა ობიექტური აუცილებლობაა თანამედროვე ეკონომიკურ პირობებში მოქმედი ფუნქციონირებადი ბევრი საწარმოსთვის, როცა წინა პლანზე იწევს სამეწარმეო აქტივობის გაზრდის, მიმზიდველი ინოვაციური და საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესების, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნისა და სხვა პრობლემები. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში არის ინოვაციური პოტენციალი, შექმნილია ინოვაციური ინფრასტრუქტურა, ქვეყნის საწარმოებს (განსაკუთრებით მცირე საწარმოებს, ტექნოპარკებს, სხვადასხვა სახის ტექნოლოგიების ტრანსფერის ცენტრებს და ვენჩურულ ფირმებს) განვითარების სერიოზული შედეგებისთვის არ მიუღწევიათ, თუმცა შეინიშნება არაერთი პოზიტიური ძვრა. მაგ., საქართველოში დღეისათვის არსებობს ინოვაციური პოტენციალის გარკვეული დონე, რომელიც მოიცავს დიდ სამეცნიერო და ინტელექტუალურ სიმდიდრეებს, მაღალი მიღწევების მქონე უმაღლეს სასწავლებლებს, ხდება ინტელექტუალური საკუთრების უფლებების დაცვა, გამოირჩევა ახალი ინოვაციური კომპანიების შექმნის სიმარტივით და ა.შ.

ქვეყნის თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ძირითადი ამოცანაა მისი ინოვაციურ ტრაექტორიაზე გასვლა, პოსტინდუსტრიული ინფორმაციული ეპოქისათვის დამახასიათებელი ეკონომიკური ზრდის პრინციპულად ახალი ფაქტორების მაქსიმალურად გამოყენება. ეს ამოცანა ძალზე მნიშვნელოვანია თანამედროვე საქართველოსათვის, სადაც ეკონომიკის განვითარების ინოვაციურ გზაზე გადასვლის აუცილებლობა მოითხოვს ინოვაციური საქმიანობის მძლავრ აქტივაციას, პირველ რიგში, სამეურნეო სუბიექტების, საწარმოს დონეზე შესაბამისი სამეცნიერო-ტექნიკური დამუშავებების, საინვესტიციო და სხვა პირობებს. ეს ეროვნული მეურნეობის რეორგანიზაციის შესაძლებლობას იძლევა. მეცნიერებატევადი წარმოების საფუძველზე, შესაძლებელი ხდება საქართველოს დიდი და ტრადიციულად მზარდი ჩამორჩენის დაძლევა (მეურნეობრიობის სხვადასხვა სფეროში მსოფლიოს მაღალგანვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით).

თანამედროვე პირობებში ჩვენი ქვეყანა საკმაო დონის სამეცნიერო-ტექნიკურ პოტენციალს ფლობს, თუმცა ეკონომიკური კრიზისის გამო გარდამავალი პერიოდის პირობებში ქვეყანა მნიშვნელოვნად ჩამორჩა. ხელახლა გააზრებას საჭიროებს, როგორც წარმოების ინოვაციური განვითარების დასახასიათებლად საჭირო ტერმინები და კატეგორიები, ისე წარმოების ინოვაციური განვითარების ეფექტიანობის ანალიზის მეთოდოლოგია.

ამასთანავე, მეურნეობრიობის ეფექტიანობაზე ზემოქმედების ეკონომიკურ მეთოდებზე გადასვლა განაპირობებს წარმოების მართვის ახალი მექანიზმების ფორმირების აუცილებლობას. ინოვაციური განვითარების შესახებ შემდგომ კვლევებს მოითხოვს ასევე ინოვაციების და ინტელექტუალური კაპიტალის შეფასების პრობლემები, მათი ზემოქმე-

დება წარმოების საბოლოო სოციალურ-ეკონომიკურ შედეგებზე, რომლებიც სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პროგრესის დაჩქარებისა და ქვეყნის ეკონომიკის საბაზრო ორიენტაციის გაძლიერების შედეგად ახლის შექმნისა და არსებული სამრეწველო და სასოფლო საწარმოების ტექნიკური გადაიარაღების რესურსული უზრუნველყოფის დომინირებადი წყარო უნდა გახდეს.

სამამულო და უცხოურ ლიტერატურაში მოიპოვება სიახლეთა (ინოვაციების) არსის, მათი დანერგვის ეფექტიანობის შეფასებისა და ანალიზის მეთოდების, წარმოებაზე მათი გავლენის, ასევე სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის მართვის სრულყოფის ღონისძიებების სფეროში კვლევების შედეგების ფართო წრე. ესაა პირველ რიგში ლ. ჩიქავას, რ. ქუთათელაძის, ლ. ქოქიაურის, ბ.გეჩბაიას, ვ. მოსიაშვილის, პ. დრუკერის, ნ. კონდრატიევის, მ.პორტერის, ფ.იანსენის, ა.ბოვინის, ა.ანჩიშკინის, ბ.გალკინი, ვ.პოლტეროვიჩის, ი. შუმპეტერის და სხვათა ნაშრომები. ისინი ეძღვნება ინოვაციების საანალიზო პრობლემების კვლევას ცენტრალიზებულად მართული გეგმიანი ეკონომიკის და შემდგომ საბაზრო ეკონომიკის პირობებში.

ამასთანავე, თეორიულ ასპექტში და პრაქტიკულად სრულყოფილად არ არის გამოკვლეული ინოვაციური პროცესის, ინოვაციური საქმიანობის, ინოვაციური ეფექტიანობის შეფასების მეთოდები საბაზრო ურთიერთობების პროცესში. ამიტომ თანამედროვე პირობებში აქტუალურია სახელმწიფო რეგულირების ანალიზის მსოფლიო და სამამულო გამოცდილების საფუძველზე სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის დანახარჯებისა და შედეგების შედარების მეთოდური საფუძვლების , აგრეთვე საბაზრო ურთიერთობების პერიოდის ფორმირებისა და ჩამოყალიბების ადეკვატური ინოვაციური საქმიანობის მართვის ეფექტიანობისა და ჩამოყალიბების ანალიზის მეთოდური დებულებების შემუშავება.

წინამდებარე ნაშრომის თეორიული და მეთოდოლოგიური საფუძველია მეცნიერული შემეცნების პრინციპები, დებულებები და არსი, ლოგიკური, ეკონომიკური, სტატისტიკური და სისტემური ანალიზის მეთოდების ჩათვლით, ასევე სამამულო და უცხოელი სპეციალისტების ნაშრომები ინოვაციების ეფექტიანობის, ინოვაციური საქმიანობის მენეჯმენტისა და მართვის სფეროში.

ძირითადი ნაწილი

ინოვაციური საქმიანობა გაცილებით ფართო ცნებაა, ვიდრე ინოვაციური პროცესი, იგი მოიცავს თვით ინოვაციურ პროცესს და ორგანიზაციული, საწარმოო და კომერციული ღონისძიებების სისტემას, რომელიც მიმართულია პროდუქტის, ტექნოლოგიური პროცესის შექმნასა ან სრულყოფაზე, მოგების მიღებაზე. ზუსტად ორგანიზებული ინოვაციური საქმიანობის მეშვეობით ხორციელდება საზოგადოების ტექნოლოგიური განვითარების დაჩქარება, სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის მთელი მიღწევების უსწრაფესი დანერგვა.

სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის მთავარი მიზანია ეკონომიკური, სამართლებრივი, ფინანსური და ორგანიზაციული პირობების შექმნა წარმატებული ინოვაციური საქმიანობის განხორციელებისთვის.

ინოვაციური საქმიანობის ძირითადი სახეები და ტერმინები

თანამედროვე ინოვაციური საქმიანობა და მისი სახეები შემდეგი ძირითადი მიმართულებებით განიხილება:

– „იუნესკოს“ რეკომენდაციის თანახმად, ინოვაციური საქმიანობა განიხილება, როგორც სამეცნიერო-ტექნიკური საქმიანობა, რომელიც მოიცავს მის სამ სახეს:

• სამეცნიერო კვლევები და დამუშავებები (სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოები);

• სამეცნიერო-ტექნოლოგიური განათლება და კადრების მომზადება;

• ნოვაციების შემუშავება და მატერიალიზაცია;

• სამეცნიერო-ტექნიკური მომსახურება;

ინოვაციური საქმიანობა არის სიახლეების დამუშავება და საქმიანობა სიახლეთა ძიების მატერიალიზაციის თვალსაზრისით. **სამეცნიერო-ტექნიკური საქმიანობა** ხასიათდება შესრულებული სამეცნიერო კვლევების მასშტაბებით (სიდიდით), რომლებიც შეიძლება განხორციელდეს სამეცნიერო პრობლემის, სამეცნიერო თემების მეცნიერული მიმართულებით.

სამეცნიერო მიმართულება შედარებით მსხვილი სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოა, რომელსაც დამოუკიდებელი ხასიათი აქვს და მიმართულია მეცნიერებისა და ტექნიკის მოცემული დარგის ამოცანების გადაწყვეტაზე. ამა თუ იმ მეცნიერული მიმართულების გადაჭრა შესაძლებელია არაერთი სამეცნიერო ორგანიზაციის ერთობლივი ძალისხმევით. **სამეცნიერო პრობლემა** სამეცნიერო მიმართულების ნაწილი, მისი გადაჭრის ერთ-ერთი შესაძლო გზაა. სამეცნიერო პრობლემის შესრულება შეიძლება განხორციელდეს მიზნობრივი სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრამის სახით, რომელიც წარმოადგენს რესურსებითა და შემსრულებლებით ერთმანეთთან დაკავშირებული სამუშაოების კომპლექსს. როგორც წესი, სამუშაოების ამგვარ კოორდინაციას ახორციელებენ მეთაური სამეცნიერო ორგანიზაციები.

სამეცნიერო თემა პრობლემის ნაწილია, რომლის გადაწყვეტა, ჩვეულებრივ, ერთი სამეცნიერო ორგანიზაციის მიერ ხორციელდება. იგი თემატური გეგმის ძირითადი ერთეულია სამუშაოების დაფინანსების, დაგეგმვისა და აღრიცხვის დროს. სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების თემის მიზანია კონკრეტულად დასმული ამოცანის ეფექტიანი გადაწყვეტა. მაგალითად, ხელსაწყოს, ხერხის შემუშავება, საპატენტო კვლევების ჩატარება, ეკონომიკური სამუშაოების ჩატარება და ა.შ. სირთულის მიხედვით თემა შეიძლება დაიყოს ეტაპებად და ქვეეტაპებად.

ინოვაციური საქმიანობის შესწავლა მოითხოვს ამ სფეროს ძირითადი ტერმინების – ობიექტების, სუბიექტებისა და ინოვატორის – ჩამოყალიბებას.

- **ინოვაციური საქმიანობის ობიექტი** არის მოცემული ქვეყნის ტერიტორიაზე მდებარე საწარმოსათვის ტექნიკისა და ტექნოლოგიის შემუშავება, მათი საკუთრების ფორმების მიუხედავად.
- **ინოვაციური საქმიანობის სუბიექტებად** გამოდიან იურიდიული და ფიზიკური პირები, უცხოური საწარმოები და მოქალაქეები, ასევე, მოქალაქეობის არმქონე პირები.
- **ინოვატორი** არის ინოვაციის აღმოჩენა, ტექნიკური გადაწყვეტა, სასარგებლო მოდელი, სოციალურ-ეკონომიკური დამუშავება, ნოუ-ჰაუ

და სხვა სიახლეების შემქმნელი. ინოვაციური საქმიანობა, ჩვეულებრივ, სამეცნიერო დაწესებულებებში ხორციელდება. შეიძლება ამ დატვირთვით გამოყენებული იყოს ტერმინი სამეცნიერო ორგანიზაცია. თუმცა, ჩვენი მოსაზრებით, ორგანიზაციის მრავალგვარი მნიშვნელობის გამო უმჯობესია ტერმინის, სინონიმის „დაწესებულების“ გამოყენება.

ინოვაციური საქმიანობის ყველა სახე (სამეცნიერო-ტექნიკური საქმიანობა) წარმოადგენს ინოვაციურ სფეროს ანუ ინოვაციური პროდუქციის (საქონლისა და მომსახურების) მწარმოებლებისა და მომხმარებლების საქმიანობის სფეროს, ინოვაციის გავრცელების ჩათვლით.

ინოვაციური საქმიანობის ცნება.

ინოვაციური პროცესი ემყარება კაცობრიობის (საზოგადოების) ინოვაციურ საქმიანობას, რომელიც წარმოადგენს სიახლეების შექმნისა და სამეურნეო სისტემაში მისი გავრცელების მიმართულებით გაწეული განსაკუთრებული სახის სამუშაოების ერთობლიობას. ამასთანავე, სიახლეების გავრცელების მიმართულებით გაწეული საქმიანობა ინოვაციურ პროცესში არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ვიდრე მისი შექმნა. ინოვაციურს მიეკუთვნება ინოვაციური პროცესის ფარგლებში განხორციელებული საქმიანობა, კერძოდ: გასაღების ბაზრების მარკეტინგული კვლევა, ახალი მომხმარებლების მოძიება, შესაძლო კონკურენტული გარემოსა და კონკურენტული ფირმების საქონლის სამომხმარებლო თვისებების ინფორმაციული უზრუნველყოფა; ნოვატორული იდეებისა და გადაწყვეტილებების ძიება, ასევე, ინოვაციური პროექტების დანერგვაში პარტნიორებისა და დაფინანსების წყაროების მოძიება. [8]

სუბიექტის ინოვაციური საქმიანობა ახასიათებს მის ინოვაციურ აქტივობას, რომელიც გულისხმობს რეალიზებული სიახლეების ინტენსივობას. ინოვაციური აქტივობის ხარისხი განისაზღვრება საზოგადოებრივი მოთხოვნილებების განვითარებით და დივერსიფიკაციით, ეკონომიკის დარგობრივი სტრუქტურით, ინოვაციური საქმიანობისათვის ადეკვატური საწარმოო, სამეცნიერო, ინფორმაციული და სხვა სახის ინფრასტრუქტურის არსებობით, სამუშაო ძალის ხარისხითა და მოტივაციით და სხვა მსგავსი ფაქტორებით.

ინოვაციური პროცესის მიმდინარეობა მნიშვნელოვანწილად განპირობებულია ინოვაციური ინფრასტრუქტურის განვითარების დონით. ინოვაციური ინფრასტრუქტურის ცნება მოიაზრებს საქმიანობის სახეობათა სპეციფიკურ კომპლექსს ინოვაციური პროცესის მომსახურე პოტენციალთან ერთად [8].

ეს საქმიანობა დაკავშირებულია, პირველ რიგში, სამეცნიერო-ტექნიკური პროდუქციის ბაზრის მომსახურებასთან. ეს უკანასკნელი გარდაიქმნება რა საქონლად, საჭიროებს ორგანიზაციების სპეციალური ქსელის შექმნას, რომელიც განახორციელებს აკადემიური, უმაღლესი სასწავლებლებისა და გამოყენებითი ხასიათის მეცნიერების სფეროში შექმნილის დამუშავებების და სიახლეების კომერციალიზაციას. გარდა ამისა, ინოვაციური პროცესის სხვადასხვა სტადიის მიჯნაზე ხშირად საჭირო ხდება საკონსულტაციო, საინფორმაციო-საშუამავლო, ორგანიზაციული, საექსპერტო, საინჟინრო, მმართველო-

ბით-საკოორდინაციო, აუდიტორული და საპატენტო მომსახურება.

ინოვაციური აქტივობა განპირობებულია სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის ინოვაციური, ე.ი. სიახლეთა სწრაფად და ეფექტიანად ათვისების უნარით. ინოვაციური ამთვისებლობა (ინოვაციურობა) დამოკიდებულია სხვადასხვა ეკონომიკურ, ორგანიზაციულ, ფსიქოლოგიურ, სოციალურ და ტექნიკურ ფაქტორზე.

ინოვაციური საქმიანობა წარმოუდგენელია კარგად შემუშავებული ინოვაციური ინფრასტრუქტურის გარეშე. ინოვაციურ ინფრასტრუქტურაში შედის ორგანიზაციები, ფირმები, გაერთიანებები, რომლებიც მოიცავენ ინოვაციური საქმიანობის განხორციელების მთელ ციკლს – დაწყებული ახალი სამეცნიერო-ტექნიკური იდეის და დამუშავებების გენერირებიდან და დამთავრებული მეცნიერებატევადი პროდუქტის გამოშვებითა და რეალიზაციით. ინოვაციური ინფრასტრუქტურა – ერთიმეორესთან დაკავშირებული და ურთიერთშემავსებელი ორგანიზაციების ანდა მათი ქვედანაყოფების ერთიანობაა, რომლებიც ახორციელებენ და ხელს უწყობენ ინოვაციურ საქმიანობას. ასეთ ორგანიზაციებს მიეკუთვნება:

ინოვაციური ინკუბატორი – რთული, მრავალპროფილიანი კომპლექსი; განთავსებულია ცალკე შენობაში და ახორციელებს ინოვაციური და საინფორმაციო მომსახურების ფართო სპექტრს. ინკუბატორი მომსახურებას უწევს გარეშე ფირმებს 2–5 წლის განმავლობაში, რომლის შემდეგაც ეს ფირმები ტოვებენ ინკუბატორს და იწყებენ დამოუკიდებელ საქმიანობას. ინკუბატორი ასრულებს შემდეგ ფუნქციებს: ინოვაციური პროექტების ექსპერტიზა, რომელიც მოიცავს სამეცნიერო-ტექნიკური (განისაზღვრება მოცემული პროექტის სიახლე და უტყუარობა), ეკოლოგიური და კომერციული ექსპერტიზის სახეებს; ინვესტორების მოძიება და მათთვის აუცილებელი გარანტიების მიცემა; საცდელი წარმოებისთვის შენობისა და მოწყობილობების შეღავათიანი პირობებით უზრუნველყოფა; სამართლებრივი, სარეკლამო, საინფორმაციო, საკონსულტაციო და სხვა მომსახურების აღმოჩენა. ინკუბატორი, როგორც კომერციული ორგანიზაცია, თავის საქმიანობას უზრუნველყოფს თვითგამოსყიდვის პრინციპის საფუძველზე, ინოვაციური ფირმების მიერ მომავალში მისაღებ მოგებაში მონაწილეობის პირობით. ინოვაციური ინკუბატორები მომავალი ტექნოლოგიური პარკებისა და ტექნოპოლისების საფუძველსა და ბირთვს წარმოადგენს.

ტექნოლოგიური პარკი – სამეცნიერო-საწარმოო ტერიტორიული კომპლექსი. მის შემადგენლობაში შედის არაერთი ცენტრი: საკვლევი, საინოვაციო, მარკეტინგული, სწავლებისა და საინფორმაციო ტექნოლოგიების. ტექნოპარკის ფუნქციონირება ემყარება სამეცნიერო-ტექნიკური საქმიანობის კომერციალიზაციას და ხელს უწყობს მატერიალური წარმოების სფეროში ინოვაციების დანერგვას [8].

ინოვაციურ საქმიანობაში ინტეგრაციული ტენდენციის ყველაზე მაღალი საფეხურია ტექნოპოლისი. იგი წარმოადგენს ცალკეული ქალაქის ბაზაზე შექმნილ ერთიან სამეცნიერო საწარმოო სტრუქტურას, რომლის ეკონომიკაში წამყვან როლს ასრულებენ ტექნოპარკები და ინკუბატორები. კონგლომერატი სამი აქვს, რომელიც ასეულობით სამეცნიერო-კვლევით დაწესებულებას, სამრეწველო ფირმას, დამნერგავ, ვენჩურულ და სხვა ორგანიზაციას მო-

იცავს. ტექნოპოლისის ცენტრი, მისი ძირითადი რგოლი, ჩვეულებრივ, არის მსხვილი უნივერსიტეტი – ფუნდამენტური მეცნიერების გენერატორი და მატარებელი.

უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენს ქვეყანაშიც დაიწყო ინოვაციური სტრუქტურების ახალი სახეების ჩამოყალიბება. მაგალითად, წამყვანი უნივერსიტეტის ბაზაზე იქმნება და წარმატებით ფუნქციონირებს ტექნოპარკები. მაგალითისათვის საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ინოვაციური საქმიანობა ხორციელდება სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დამტკიცებული პრიორიტეტული მიმართულებებისა და უმაღლეს სასწავლებელში მეცნიერების განვითარების კონცეფციის შესაბამისად.

სამეცნიერო კვლევები ორიენტირებულია სახალხო მეურნეობის, ეკონომიკური, სოციალური სფეროების და სახელმწიფო მშენებლობის პრობლემების გადაჭრაზე.

უნდა აღინიშნოს, რომ ინოვაციური საქმიანობა საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში ხორციელდება შემდეგი პრინციპების მიხედვით: [8]

- სამეცნიერო და სასწავლო პროცესის ერთიანობა;
- რესურსების კონცენტრაცია კვლევების პრიორიტეტულ მიმართულებებზე და სამეცნიერო-ტექნიკური საქმიანობის შედეგების კომერციალიზაცია;
- ძლიერი სამეცნიერო კოლექტივების მხარდაჭერა, რომელიც განაპირობებს და უზრუნველყოფს განათლებისა და სამეცნიერო კვლევების საიმედო დონეს;
- სამეცნიერო კვლევების ორგანიზაციის კოორდინაციისა და დაგეგმვის სისტემის შემდგომი სრულყოფა.

ტექნოპარკის პირველი თავისებურებაა ის, რომ ინოვაციური საქმიანობის შედეგად მიღებული თეორიულ-მეთოდოლოგიური ცოდნა გამოიყენება პრაქტიკაში. ტექნოპარკის მეორე მნიშვნელოვანი თავისებურებაა მოგების მიღება, რაც შემდგომში წარიმართება სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის განვითარებაზე, განათლებაზე და ა.შ.

ინოვაციური საქმიანობის ფუნდამენტი, როგორც ადრე იყო აღნიშნული, არის სტადია „მეცნიერება“. აღნიშნული სფეროს წარმატებები ბოლო პერიოდში სულ უფრო მეტადაა დამოკიდებული ინოვაციურ მეწარმეობაზე.

ინოვაციური მეწარმეობა შედარებით ახალი ტერმინია – სამეცნიერო დამუშავებების სფეროში საქმიანობის სპეციფიკური სახეობა. მისი საშუალებით ხორციელდება სიახლეების შექმნა და გავრცელება ადამიანის საქმიანობის ყველა სფეროში მოგების მიღების მიზნით. ინოვაციური მეწარმეობა ვითარდება ორი, პრინციპულად განსხვავებული ორგანიზაციული ფორმით: ინდივიდუალური მეწარმეობის ფორმითა და დამოუკიდებელი საწარმოს შექმნისა და ფუნქციონირების საფუძველზე.

ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში ეროვნული ინოვაციური სისტემის ერთ-ერთი ელემენტია მცირე და საშუალო მეწარმეობა. მცირე მეწარმეობის სუბიექტები, ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად, არის იურიდიული პირები და მეწარმეები, რომლებიც თავიანთ სამეურნეო საქმიანობას ახორციელებენ იურიდიული პირის ჩამოყალიბების გარეშე, მუშაკ-

თა საშუალო სიობრივი რიცხვის მიხედვით: მრეწ-ველობაში და ტრანსპორტზე – 60 კაცამდე; სოფლის მეურნეობასა და სამეცნიერო-ტექნიკურ სფეროში – 60 კაცამდე; მშენებლობაში – 50 კაცამდე, საწარმოო სფეროს სხვა დარგებში – 30 კაცამდე, არასაწარმოო სფეროს სხვა დარგებში – 25 კაცამდე.

ინოვაციური საქმიანობის თავისებურებანი

ნებისმიერი სამეურნეო სუბიექტის ინოვაციური საქმიანობა წარმოადგენს არაერთ განსაზღვრულ ბიზნესპროცესს, რომლებიც ხასიათდება შემდეგი ძირითადი თავისებურებებით:

1. **ინოვაციური პროცესის ხანგრძლივობა.** ინოვაცია ხანგრძლივია სხვა ბიზნესპროცესებთან შედარებით, ისეთებისა, როგორებიცაა რეალური ინვესტირება, წარმოება, რეალიზაცია და ა.შ. ობიექტურად სიახლეები, რომლის სასიცოცხლო ციკლი[1] აერთიანებს ყველა დანარჩენი ბიზნესპროცესის სასიცოცხლო ციკლებს და ავსებს ამ პროცესს თავისი საკუთარი ინოვაციური ეტაპით, ყოველთვის რჩება მაღალხარჯიანი დროითი პროცესის თვალსაზრისით (ყოველთვის ხანგრძლივ პერიოდს მოითხოვს). არსებული მონაცემების საფუძველზე შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ინოვაციური დამუშავებების გამოსყიდვის ვადები რადიკალურობის საკმაოდ მაღალი ხარისხის გათვალისწინებით შეადგენს არანაკლებ ერთ ან ორ ბიზნესციკლს (ოთხიდან ექვს წლამდე პერიოდს).

2. **ინოვაციური პროცესის განუსაზღვრელობისა და რისკის მაღალი ხარისხი.** ინოვაცია სხვა ბიზნეს-პროცესებისგან ასევე განსხვავდება განუსაზღვ-რელობის მაღალი დონით, მაღალი რისკებით, შედეგების წინასწარ განსაზღვრის დაბალი შესაძლებლობით და შედეგად, პრობლემური და ალბათური ხასიათის უკუგებით.

3. **სტრუქტურული ცვლილებების ინიცირების შესაძლებლობა (უნარი).** წარმატებული ინოვაცია არსებით გავლენას ახდენს საწარმოს მდგომარეობაზე, მის ორგანიზაციასა და იერარქიაზე, დარგების სტრუქტურასა და დარგობრივ ბაზარზე, მთლიანად ეკონომიკაზე. ამასთანავე, ცვლილებები მით უფრო განუსაზღვრელი და, შესაბამისად, ნაკლებად პროგნოზირებადია, რაც უფრო რადიკალურია თვით ინოვაცია.

ასე რომ, რაც უფრო მძლავრ სტრატეგიულ რესურსს ფლობს ინოვაცია, მით უფრო ძნელია მისი შედეგების გათვალისწინება საწარმოს სტრატეგიულ მართვაში. მაგალითად, რადიკალური სასაქონლო ინოვაცია, რომელიც ახალ პროდუქტს წარმატების შემთხვევაში აყალიბებს, ქმნის ახალ მოთხოვნას, რომელიც ჩანაცვლების ეფექტის მეშვეობით ცვლის დარგის ლოგიკასა და სტრუქტურას, მოქმედებაში მოჰყავს ცვლილებების დეტერმინირებული და არაფორმალიზებული (არაწრფივი) მექანიზმები, რომლებიც კიდევ უფრო აძლიერებენ სტრუქტურულ ძვრებს.

[1] ინოვაციური პროდუქტის სასიცოცხლო ციკლის ცნება მოიაზრებს მისი არსებობის ხანგრძლივობას იდეის დასაბუთების მომენტიდან და მოცემული პროდუქტის წარმოების აუცილებლობიდან, სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების ჩატარებიდან, მისი ბოლო ეგზემპლარის ექსპლუატაციიდან მოხსნამდე მორალური ანდა ფიზიკური ცვეთის გამო, ან პროდუქტის უტილიზაციის სამუშაოების დასრულებამდე.

4. **ინოვაციური საქმიანობის „კაცტევადობა“.** (მაღალი ინტელექტუალური გაჯერება, გაჯერებულობა) ინოვაციური საქმიანობის მეოთხე თავისებურება ისაა, რომ ძირითადი და გადამწყვეტი ინოვაციური რესურსი არის ადამიანური კაპიტალი, ახალი იდეების გენერირებისა და განხორციელების შემოქმედებითი უნარი. ეს თვისება შეიძლება განისაზღვროს როგორც ინოვაციური საქმიანობის „კაცტევადობა“, ეკონომიკური საქმიანობის სხვა სახეებისაგან განსხვავებით, ინოვაციური აქტივობა გამოირჩევა დამოუკიდებლობის მაქსიმალური ხარისხით. იგი თავისი თვისებებით ახლოსაა მხატვრულ შემოქმედებასთან. ცნობისმოყვარეობის ინსტინქტი ნოვატორების საქმიანობას ანიჭებს შინაგან მედეგობასა და მიზანსწრაფულობას. ნებისმიერი მეცნიერი მუშაკის წინაშე ეკონომიკურ გადარჩენაზე წინ დგას საკუთარი მეცნიერული ზრდის მიზანი, საკუთარი კვლევებისა და სამეცნიერო-ტექნიკური შედეგების დონის ამაღლება. ამასთან ერთად, მაღალი შინაგანი მოტივაცია და შედეგზე პასუხისმგებლობა მკვლევრებს ტრადიციული მენეჯმენტის ზემოქმედებისადმი სუსტად ათვისებისუნარიანებად აქცევს. პ. დრუკერი თვლის, რომ ფირმის ინოვაციურ საქმიანობაში მაღალინტელექტუალური გაჯერებისა და შუალედური შედეგების ბუნდოვანი, არაცხადი და არააშკარა ხასიათის გამო გარე კონტროლი ამ სფეროში არაეფექტურია და პრობლემის გადაჭრის საშუალებაა თვითკონტროლი. კონტროლის ძირითადი ფუნქციების გადაცემა მკაცრი მექანიკური მენეჯმენტისათვის განაპირობებს იმას, რომ ინოვაციურ ბიზნესში ეს მექანიზმი მიუღებელი და გამოუსადეგარია. მაგრამ მკვლევართა უმეტესობა ამ საკითხს უფრო ფართოდ განიხილავს. აქ საუბარია მოქნილი თვითორგანიზების აუცილებლობაზე, ინოვაციურ პროცესში როლების მობილურობაზე.

5. **ინოვაციური მიზანდასახულობის ხასიათი.** ინოვაციური პროცესის კიდევ ერთი თავისებურებაა ის, რომ მისთვის მიუღებელია მკაცრი მიზანდასახულობა, თავდაპირველად დასახული მიზნების მიუღწევლობა ბიზნესის ყველა დანარჩენი სფეროსაგან განსხვავებით, ყოველთვის არ ნიშნავს ინოვაციური პროექტის ჩავარდნას, ხოლო მათი მიღწევა (კერძოდ კი, ახალი პროდუქტის შემუშავება) ჯერ კიდევ არ არის ინოვაციის კომერციული წარმატების ტოლფასი.

6. **არაფორმალიზებული მექანიზმები ინოვაციურ პროცესში.** ინოვაცია აწყდება არა მარტო ბაზრის განუსაზღვრელობას, არამედ, ცვლის რა ბაზრის სტრუქტურას, თვითონ ახდენს ცვლილებების ინიცირებას – ეფექტები, რომლებიც სუსტად ან საერთოდ არ ექვემდებარება ფორმალიზაციას, ანუ აქვს მნიშვნელოვანწილად განუსაზღვრელი ხასიათი. ამ სირთულის გამო ცუდად ფორმალიზებულ და მრავალფაქტორულ ეფექტებს არაწრფივი მექანიზმები ეწოდება.

ინოვაციები შინაგანი თვისებებით განსხვავდება სხვა ბიზნესპროცესებისაგან. აღვნიშნავთ, რომ ყველა ამ თვისებას ახასიათებს ერთი მნიშვნელოვანი საერთო ნიშანი – ინოვაციის შინაგანი წინააღმდეგობრიობა (პარადოქსულობა); არსად ეკონომიკაში შესაძლებლობა ისეთი ძალით არ ავლენს თავს, როგორც ინოვაციურ პროცესში.

ზემოთ აღნიშნულ და განხილულ წინააღმდეგობებს ემატება ფ. იანსენის მიერ გადმოცემული პარადოქსების დამატებითი სია:

– ინოვაცია – შემოქმედებითი ნგრევა (რღვევა, დაშლა);

– წარმატებულ ინოვაციას მოეთხოვება როგორც ქაოსი, ისე, კონტროლი;

– ინოვაციების მართვა მიმართულია განუსაზღვრელობის შემცირებაზე და იმავე დროს, ამ განუსაზღვრელობის გამოყენებაზე;

– ინოვაცია ფოკუსირდება ბარიერების (ან ვიწრო ადგილების აღმოფხვრაზე, მაგრამ თავის მხრივ, ქმნის ახალ ბარიერებსა და ვიწრო ადგილებს, თანაც არა მარტო მოსალოდნელს, არამედ არაწინასწარმეტყველურს (არამედ ისეთს, რომელიც არ ექვემდებარება წინასწარ განჭვრეტას);

– ინოვაციები შეიძლება განხილული იქნეს, როგორც შემთხვევა და როგორც პროცესი [4].

არ გადავაჭარბებთ თუ ვიტყვით, რომ ინოვაციური პროცესის ამ თვისებების უმეტესობის საფუძველია მისი ფუნდამენტური თვისება – ინოვაცია, როგორც ბიზნესპროცესი, როგორც ასეთი, ცდილობს რა, იყოს მაქსიმალურად ურისკო ეფექტიანობის მქონე, თავისი არსით მაინც არის შემოქმედებითი ხასიათის მაღალრისკიანი პროცესი.

ინოვაციური პროცესის ზემოთ აღნიშნული თვისებებიდან რომელიმეს გამორიცხვა იწვევს ინოვაციის, როგორც მოვლენის, ლიკვიდირებას. ეს თვისებები მას გამოარჩევს როგორც წმინდა ბიზნესისგან, ისე „წმინდა“ ინტელექტუალური შემოქმედებითი პროცესისაგან.

ინოვაციური საქმიანობის განხორციელების საერთო პირობები

ინოვაციური საქმიანობის საერთო პირობები განისაზღვრება გარე და შიგა ზემოქმედების კომპლექსების საფუძველზე. ინოვაციური საქმიანობის ძირითადი პირობები მაკროეკონომიკურ (ინსტიტუციურ) და მიკროეკონომიკურ (გამოყენებული ინოვაციური პროექტის რეალიზაციის დონეზე) დონეებზე მოტანილია 1-ელ სურ-ზე და 1-ელ ცხრილში.

ცხრილი 1

ინოვაციური საქმიანობის ეფექტიანობის ძირითადი კრიტერიუმები მიკროდონეზე

კრიტერიუმის ჯგუფი	**კრიტერიუმების ჩამონათვალი**
კორპორატიული (დაკავშირებული კორპორაციის მიზნებთან, სტრატეგიებთან, პოლიტიკასთან და ფასეულობებთან)	პროექტის თანხვედრა კომპანიის მიმდინარე სტრატეგიასთან და მის გრძელვადიან გეგმებთან. ფირმის სტრატეგიაში ცვლილებების დასაშვებობა პროექტის პოტენციალის გათვალისწინებით. პროექტის შესაბამისობა კომპანიის შესახებ არსებულ წარმოდგენებთან. პროექტის შესაბამისობა კორპორაციის რისკისადმი დამოკიდებულებასთან. პროექტის შესაბამისობა კორპორაციის სიახლეებისადმი დამოკიდებულებასთან. პროექტის დროითი ასპექტის შესაბამისობა კორპორაციის მოთხოვნებთან.
საბაზრო	პროექტის შესაბამისობა ზუსტად განსაზღვრულ ბაზრის მოთხოვნებთან. კორპორაციის კონტროლს დაქვემდებარებული ბაზრის წილი. პროდუქტის სასიცოცხლო ციკლი საქონლის სახით. კომერციული წარმატების ალბათობა. გაყიდვების სავარაუდო მოცულობა. საბაზრო გეგმის დროითი ასპექტი. ზემოქმედება არსებულ პროდუქტებზე. ფასწარმოქმნა და პროდუქტის მიღება მომხმარებლის მიერ. პოზიცია კონკურენციაში. პროდუქტის შესაბამისობა განაწილების არსებულ არხებთან. სასტარტო ხარჯების შეფასება.

გაგრძელება

სამეცნიერო - ტექნიკური	პროექტის შესაბამისობა სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოებთან. სტრატეგიაში ცვლილებების დასაშვებობა. სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოები პროექტის პოტენციალის გათვალისწინებით. პროექტის ტექნიკური წარმატების ალბათობა. პროექტის დამუშავების ღირებულება და დრო. პროექტის საპატენტო სისუფთავე. პროექტის შესრულებისთვის საჭირო სამეცნიერო-ტექნიკური რესურსების არსებობა. მომავალი სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების შესრულების შესაძლებლობა მოცემული პროექტისა და ახალი ტექნოლოგიების ბაზაზე. ზემოქმედება სხვა პროექტებზე.
ფინანსური	სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების ღირებულება. დაბანდებები წარმოებაში. დაბანდებები მარკეტინგში. ფინანსების არსებობა დროის საჭირო მომენტებში. გავლენა სხვა პროექტებზე, რომლებიც ფინანსურ სახსრებს მოითხოვენ. უზარალობის წერტილის მიღწევის დრო და ხარჯების მაქსიმალურად უარყოფითი მნიშვნელობა. მოგების პოტენციური წლიური სიდიდე. მოგების მოსალოდნელი ნორმა. პროექტის შესაბამისობა კომპანიის მიერ მიღებული ინვესტიციების ეფექტიანობის კრიტერიუმებთან.
საწარმოო	ახალი ტექნოლოგიური პროცესები. საჭირო რაოდენობისა და კვალიფიკაციის საწარმოო პერსონალი. პროექტის შესაბამისობა არსებულ საწარმოო სიმძლავრეებთან. მასალების ფასი და არსებობა. საწარმოო ხარჯები. მოთხოვნა დამატებით სიმძლავრეებზე.

ცხადია, ინოვაციურ საქმიანობაზე გავლენას ახდენს მეზოეკონომიკური (დარგობრივი და რეგიონული) პირობები; კერძოდ, დარგის ტექნოლოგიურობის დონე, რომელიც ხასიათდება დამუშავებების შინაარსით, ტექნოლოგიური ცვლილებების სიჩქარით, ურთიერთკავშირების სტრუქტურით, ცოდნაზე ხელმისაწვდომობის ხასიათით, ორგანიზაციული სტრუქტურებითა და ინსტიტუციური ფაქტორებით;

- კონკრეტულ ბაზარზე მომსახურების სფეროს განვითარებულობა;
- მცირე და საშუალო საწარმოებში ინოვაციების განხორციელების საბაზრო პირობების არსებობა;
- რეგიონული ინოვაციური სისტემის დონე;
- გლობალიზაციის გავლენის ხარისხი.
- მსოფლიო პრაქტიკაში დღეს არსებული მდიდარი გამოცდილების შესაბამისად ეკონომიკის ინოვაციური გზით განვითარებისთვის, პირველ რიგში, საჭიროა ისეთი ეკონომიკური და სამართლებრივი გარემოს შექმნა, რომელშიც აქტიურად განვითარდება ინოვაციური პროცესები ანუ საჭიროა ინოვაციური ინფრასტრუქტურის განვითარება.

ინოვაციურ ინფრასტრუქტურაში შედიან ორგანიზაციები, ფირმები, გაერთიანებები, რომლებიც მოიცავენ ინოვაციური საქმიანობის მთელ ციკლს. ასეთ ინოვაციური ინფრასტრუქტურის ელემენტებს

შეადგენენ ინოვაციური ცენტრები, ინკუბატორები, ტექნოპარკები, ტექნოპოლისები, კონსალტინგური, სასწავლო ფირმები და სხვა.

ინოვაციური საქმიანობის შემადგენელი ნაწილია სიახლეების, ახალი პროდუქტის მარკეტინგი. მარკეტინგი არის საქმიანობა ბაზრის შესწავლის, წარმოებისა და გასაღების მართვისა და რეგულირების მიმართულებით ბაზრის კონიუნქტურის შესახებ ინფორმაციის საფუძველზე. მარკეტინგი წარმოდგება ინგლისური სიტყვისაგან market, ნიშნავს ბაზარს. ინოვაციური მარკეტინგი, ანუ ახალი პროდუქტის მარკეტინგი ინოვაციური საქმიანობის ნაირსახეობაა [10].

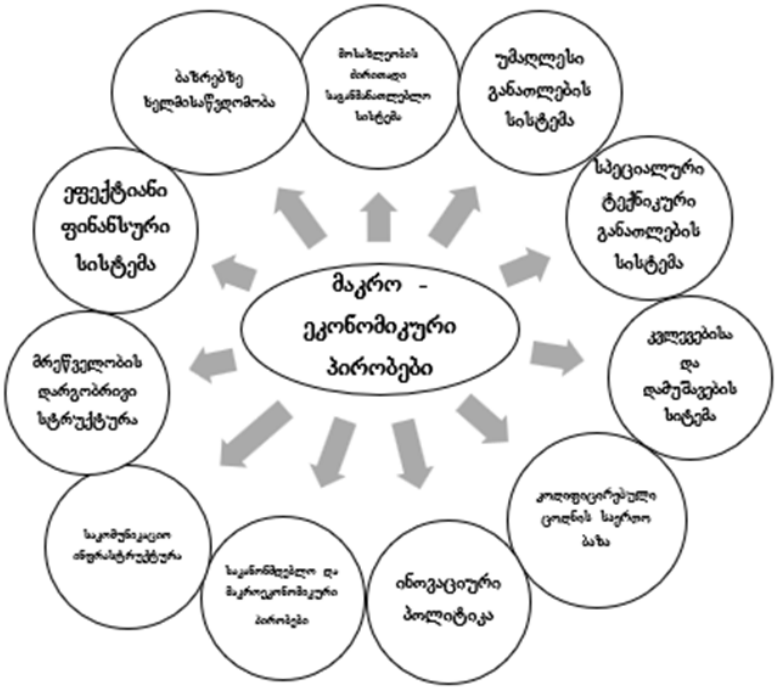

სურ.1. ინოვაციური საქმიანობის ძირითადი პირობები მაკროეკონომიკურ დონეზე

ინოვაციური საქმიანობა და მისი როლი სამეურნეო პრაქტიკაში

როგორც მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, წარმოების მდგრადი განვითარება გრძელვადიან პერიოდში დამოკიდებულია არა იმდენად რესურსულ უზრუნველყოფაზე, რამდენადაც მეწარმეობის ინოვაციურ ხასიათზე, ინოვაციური საქმიანობის მასშტაბებზე, რომელიც დაკავშირებულია სიახლეთა შემუშავებასთან, დანერგვასა და გამოყენებასთან. ინოვაციური საქმიანობა არის სამეცნიერო კვლევებისა და დამუშავებების შედეგების ან სხვა სამეცნიერო-ტექნიკური მიღწევების გარდაქმნა, ასახვა ახალ ანდა სრულყოფილ ტექნოლოგიურ პროცესში, რომელიც პრაქტიკულ საქმიანობაში გამოიყენება. შესაბამისად, ინოვაციური საქმიანობა თავის თავში აერთიანებს წარმოებასაც, გაცვლასაც, მოხმარებასაც, მოიცავს რა ამ პროცესში ეკონომიკის არაერთ სფეროს, მეცნიერებას, ტექნიკას, მართვას. ი. შუმპეტერი ინოვაციურ საქმიანობას განსაზღვრავდა როგორც „პოტენციური სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის გარ-

დაქმნას რეალურად, რაც აისახება ახალ პროდუქტებსა თუ ტექნოლოგიებში". ინოვაციური საქმიანობის ძირითადი მიზანია სამეურნეო სუბიექტის სამეცნიერო ტექნოლოგიური პოტენციალის შექმნა, დაგროვება და განვითარება, რომელიც უზრუნველყოფს მის კონკურენტუნარიანობას, ეკონომიკურ უსაფრთხოებასა და განვითარებას [9].

მ. პორტერი გამოყოფს ქვეყნის კონკურენტული განვითარების ოთხ წყაროს: წარმოების ფაქტორების საფუძველზე (რესურსები), ინვესტიციების საფუძველზე, ისტორიული განვითარების პროცესში დაგროვილი სიმდიდრის საფუძველზე და ინოვაციური საქმიანობის საფუძველზე. ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობა და ეფექტიანობა განისაზღვრება განვითარების წყაროების სტრუქტურით [7].

პრიორიტეტი უნდა მიენიჭოს განვითარებას აქტიური ინოვაციური საქმიანობის საფუძველზე სახალხო მეურნეობის საბაზისო მეცნიერებატევადი დარგების სფეროში. ამ შემთხვევაში წარმოების ფაქტორები და ინოვაციები არის ინოვაციური მიზნების მიღწევის საშუალება. მაღალგანვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნები, რომლებიც ინოვაციებს აქცევენ განვითარების პრიორიტეტულ წყაროდ, მოწინავე პოზიციებს იკავებენ მსოფლიოში ეკონომიკის განვითარების ყველა მაჩვენებლის მიხედვით. ინოვაციურად აქტიური საწარმოების ხვედრითი წილი განვითარებულ ქვეყნებში საწარმოთა მთელი რიცხოვნობის 80%-ს აღწევს. რუსეთში ეს მაჩვენებელი 5-6%-ია.

XX საუკუნის 90-იანი წლების მიჯნაზე ჩამოყალიბდა ე.წ. ახალი ეკონომიკა, ანუ „ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკა". მისი განმასხვავებელი ნიშნებია არამატერიალური სფეროს დაჩქარებული განვითარება. ცოდნის წარმოება, გავრცელება და გამოყენება ახალი ეკონომიკის საფუძველს წარმოადგენს, ხოლო მისი ინფრასტრუქტურა არის მსოფლიო საინფორმაციო ქსელი. XX საუკუნის 80-იანი წლების დასაწყისში დოუ-ჯონსის ინდექსი (საქმიანი აქტივობის ერთ-ერთი მაჩვენებელი) აღნიშნავს კომპანიის საბაზრო ღირებულების მზარდ დაშორებას კომპანიის რეალური აქტივების (შენობები, ნაგებობები, მოწყობილობა, მარაგები) ღირებულებისგან. ამახვილებენ რა ყურადღებას აღნიშნულზე, ეკონომისტებმა შემოიტანეს ტობინის კოეფიციენტი – დამოკიდებულება კომპანიის საბაზრო ფასსა და მისი რეალური აქტივების ღირებულებას შორის. ამ ორ მაჩვენებელს შორის გარღვევას უწოდებენ უჩინარ აქტივებს, ინტელექტუალურ კაპიტალს, ორგანიზაციულ შესაძლებლობებს. ეს ცნება მოიაზრებს (შეფარულია) დაბანდებებს სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოებში, სავაჭრო მარკა, ინტელექტუალური საკუთრება, პერსონალის კვალიფიკაცია, ფირმის შიგა კულტურა და ა.შ. – ცოდნის სხვადასხვა ფორმა. ახალი ეკონომიკის ლიდერების კონკურენტული უპირატესობა მდგომარეობს როგორც ფირმის გარეთ, ისე, ფირმაში არსებული ცოდნის გონივრულად გამოყენებაში. ასე რომ, ყურადღების ცენტრში ექცევა ინოვაციები, რომლებიც ფასდება არა ტექნოლოგიური სრულყოფილების პოზიციებიდან, არამედ საქმიანი სტრატეგიის თვალსაზრისით. ახალი ეკონომიკის სიბრძნე არა ერთი ადგილის ტკეპნა და მოწინააღმდეგეებთან ურთიერთობის გარკვევა, არამედ იმ მარშრუტების ძებნაა, რომელთა მიხედვით ღირს „რბოლა" [3].

საფონდო ბაზრის მიერ ინტელექტუალური აქტივების მაღალი შეფასება ნიშნავს ცოდნის მაღალ საბაზრო აღიარებას ინოვაციური ციკლის ადრეულ სტადიაზეც კი, კერძოდ, ინოვაციური კონცეფციის ჩამოყალიბების სტადიაზე, ანუ ინოვაციის ახალი პროდუქციის ანდა მომსახურების სახის მიღებამდე.

საკვანძო ელემენტები ახალ ეკონომიკაში არის მეწარმეობა, ტექნოლოგიები და ფინანსური რესურსები.

მცირე მეწარმეობის დინამიკურობა დამახასიათებელი ნიშანი გახდა ყველა განვითარებული ქვეყნისთვის. ეს შესაძლებელი გახდა სახელმწიფოს მასტიმულირებელი ზემოქმედების, გადახდისუნარიანი მოთხოვნის ზრდის, წვრილსერიული და ინდივიდუალური წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების, უმაღლესი განათლების განვითარების, საზოგადოებრივი კლიმატის შეცვლის, საქმიანი ინიციატივის წახალისების მეშვეობით.

გარდა ამისა, XX–XXI სს-ის მიჯნაზე ახალი ცოდნა ინტენსიურად გროვდებოდა. მკვლევართა აზრით, მსოფლიო მეცნიერული ცოდნის 90% შექმნილია XX ს-ის 70-იანი წლების შემდეგ, ამ ცოდნის და მათზე დაფუძნებული ტექნოლოგიების დიფუზიათა სისწრაფე გასული 100 წლის განმავლობაში 10-ჯერ და მეტად გაიზარდა.

ვენჩურული დაფინანსების მექანიზმის შემუშავებამ და გავრცელებამ შესაძლებელი გახადა ინოვაციების კომერციალიზაციის ფინანსური შეზღუდვების მოხსნა და ამ სფეროში ჩადებული სახსრების ეფექტიანობის გაზრდა.

მ. პორტერისა და გ. ბონდის კვლევები ადასტურებს, რომ კერძო კომპანიების მიერ სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების 10%-ით გადიდება განაპირობებს ეროვნული ინოვაციური შესაძლებლობების 15%-იან ზრდას [6].

ინოვაციური საქმიანობა დიდ გავლენას ახდენს ქვეყნისა და მისი ცალკეული სამეურნეო სუბიექტების ეკონომიკურ განვითარებაზე (ცხრილი 2).

სამეურნეო განვითარება ქვეყანაში დღეისათვის განვითარებული ქვეყნების პირობებისგან მკვეთრად განსხვავდება. მაღალი ტექნოლოგიების ბაზარზე განვითარებული ქვეყნების წილი შეადგენს: აშშ-ის – 39%; იაპონიის – 30%. გერმანიის – 16%. ინტელექტუალური პროდუქციის გარეშე, რაც ინოვაციური საქმიანობის შედეგით მიიღება, პრაქტიკულად შეუძლებელია სიახლის მაღალი ხარისხის მქონე, კონკურენტუნარიანი, მეცნიერებატევადი პროდუქციის შექმნა. სწორედ ინოვაციური სამრეწველო ზრდის სტრატეგიული ხაზი ხდება ეროვნული კონკურენტუნარიანობის საფუძველი [6].

საქართველოში მეცნიერულ-ტექნიკური პოლიტიკის შესაბამისად, XXI ს-ის 15-იანი წლების პერიოდში და შემდგომ პერსპექტივაში მხარდაჭერილ იქნა მეწარმეობის მიზნობრივი პროგრამა ინოვაციებისა და მაღალი ტექნოლოგიების სფეროში. შედეგად, სახელმწიფო და რეგიონული პოლიტიკა მეცნიერების, ტექნოლოგიების, ინოვაციების დამუშავებებისა და დანერგვის სფეროში ინოვაციური საქმიანობის სტიმულირების მიზნებს ისახავს.

ჩვენი მოსაზრებით, მეწარმეობის მხარდაჭერისა და განვითარების მიზნობრივი პროგრამის რეალიზაცია ინოვაციებისა და მაღალი ტექნოლოგიების სფეროში. ორიენტირებული უნდა იყოს შემდეგი პრიორიტეტების უზრუნველყოფაზე:

– მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხის ამაღლება;

ცხრილი 2.

ინოვაციური საქმიანობის მნიშვნელობა ეროვნული ეკონომიკისა და საწარმოს ეკონომიკის დონეზე

ეროვნული ეკონომიკა	საწარმო (ორგანიზაცია)
იცვლება ეკონომიკის სტრუქტურა	ხელს უწყობს შეცვლილ პირობებთან ადაპტირებას.
უმჯობესდება მაკროეკონომიკური მაჩვენებლები	ხელს უწყობს პროდუქციის ხარისხის ამაღლებასა და მომხმარებელთა მოთხოვნის უფრო სრულად დაკმაყოფილებას.
იქმნება ახალი ტიპის საწარმოები	არის კონკურენტულ ბრძოლაში გადარჩენისა და განვითარების პირობა.
ხდება ურთიერთკავშირის განმტკიცება ეკონომიკის სტრუქტურულ ელემენტებს შორის	ხელს უწყობს წარმოების მაღალი ეფექტიანობის შენარჩუნებას.
ვითარდება კულტურა, მაღლდება მოსახლეობის განათლების დონე	აუმჯობესებს ფინანსურ შედეგებს.
მაღლდება მოსახლეობის ცხოვრების დონე, იზრდება ცხოვრების ხარისხი	აუმჯობესებს საწარმოს იმიჯს, ამაღლებს მის კონკურენტულ სტატუსს.
ხდება საერთაშორისო თანამშრომლობის აქტივიზაცია. იზრდება ქვეყნის საერთაშორისო ავტორიტეტი	განამტკიცებს პარტნიორულ ურთიერთკავშირებს.
იზრდება ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობა	სრულყოფილი ხდება ორგანიზაციული სტრუქტურა. მაღლდება პერსონალის კვალიფიკაცია. იზრდება შრომის მწარმოებლურობა.

– ინოვაციური პროდუქციის წარმოების განვითარება და ეკონომიკური ზრდის ამაღლება;

– ფუნდამენტური და გამოყენებითი ხასიათის მეცნიერების, განათლების, კულტურის განვითარება, ქვეყნის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ხელშეწყობა.

– ინოვაციურ სფეროში მეწარმეობის ხელშეწყობითა და განვითარების მიზნობრივი პროგრამების შესრულებისთვის საჭიროა შემდეგი ამოცანების გადაწყვეტა:

– ინოვაციურ საწარმოებზე საწარმოო მოთხოვნილების ამაღლება, მეწარმეობის ფუნდამენტური მეცნიერების, მნიშვნელოვანი გამოყენებითი ხასიათის კვლევებისა და დამუშავებების წინმსწრები განვითარების უზრუნველყოფა;

– საწარმოს სამეცნიერო, სამეცნიერო-ტექნიკური და ინოვაციური საქმიანობის ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზის სრულყოფა;

– საწარმოს სამეცნიერო-ტექნიკური დამუშავებების ადაპტაცია წარმოებასთან საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, სახელმწიფო და კერძო კაპიტალის ურთიერთზემოქმედების უზრუნველყოფა მეცნიე-

რების, ტექნიკისა და ტექნოლოგიების განვითარების მიზნით ინოვაციურ საწარმოებში;

– სახელმწიფო რეგულირებისა და საბაზრო მექანიზმების რაციონალური შეთანწყობა, საწარმოს სამეცნიერო, სამეცნიერო-ტექნიკური და ინოვაციური საქმიანობის პირდაპირი და ირიბი ღონისძიებების შემუშავება მეცნიერების, ტექნიკისა და ტექნოლოგიების განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებების რეალიზაციისას;

– საწარმოს სამეცნიერო და საინჟინრო კადრების მომზადების სისტემის სრულყოფა ინოვაციური საქმიანობის სფეროში;

– მეცნიერული კვლევებისა და ექსპერიმენტული დამუშავებების მხარდაჭერა მეცნიერების, ტექნიკისა და ტექნოლოგიების პრიორიტეტულ მიმართულებებში მომუშავე ინოვაციური საწარმოებისთვის ამ სფეროს მსოფლიო და სახელმწიფო ტენდენციების გათვალისწინებით;

– ინოვაციური საწარმოს სამეცნიერო-კვლევითი სექტორის განმტკიცება; ინოვაციური საწარმოს სამეცნიერო და სამეცნიერო-ტექნიკური მიღწევების დაჩქარებული რეალიზაცია, რაც ხელს შეუწყობს ტექნოლოგიური და ეკოლოგიური კატასტროფების თავიდან აცილებას და მათგან მიღებული ზარალის შემცირებას;

– ტერორიზმთან ბრძოლის ტექნიკური საშუალებების, ფორმებისა და მეთოდების სრულყოფა;

– ინოვაციებში ინვესტირების რისკების მინიმიზაციის კომპლექსური სისტემის შექმნა.

ეს პროგრამები უნდა შედგებოდეს შემდეგი ტიპური განყოფილებებისგან:

1. სამეწარმეო საქმიანობის ინოვაციური განვითარება ფუნდამენტური და გამოყენებითი ხასიათის კვლევებისა და დამუშავებების ჩათვლით;

2. სახელმწიფო რეგულირების სრულყოფა ინოვაციური მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების განვითარების დარგში;

3. ინოვაციური სისტემის ჩამოყალიბება (ქალაქის, რეგიონის, მხარის და ა.შ. მიხედვით);

4. საწარმოს ინოვაციური საქმიანობის სამეცნიერო და სამეცნიერო-ტექნიკური შედეგების გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლება წარმოებაში;

5. მეცნიერების, წარმოებისა და განათების ბიზნესში ინტეგრაციის სრულყოფა;

6. საწარმოს საერთაშორისო და რეგიონთაშორისი სამეცნიერო-ტექნიკური და ინოვაციური თანამშრომლობის განვითარება.

ინოვაციური საქმიანობის სოციალური ბუნება

ინოვაციურ საქმიანობას მრავალასპექტიანი სოციალური ბუნება აქვს. ავსტრიელმა ეკონომისტმა იოზეფ შუმპეტერმა პირველმა გაიაზრა ის, რომ მეურნეობრიობის პრობლემა არ შეიძლება გადაიჭრას მხოლოდ ეკონომიკური არგუმენტების საფუძველზე. „მაქსიმალური მოგების“ კრიტერიუმის უუნარობა, რომელიც გამოიყენება ეფექტიანობის შესაფასებლად, არის ის სიტუაცია, როცა ერთი და იმავე ეკონომიკური ეფექტიანობის პირობებში კეთილდღეობის დონეები განსხვავებულია [2].

ამ წინააღმდეგობის მიზეზს შუმპეტერი ხედავდა იმაში, რომ კერძო პირების მოგება, არის წმინდა ზარალი ყველასთვის, მისი მიმღებების გარდა. აქედან გამომდინარე, წარმოიშობა ეკონომიკური ეფექტიანობის ეთიკური დასაბუთების პრობლემა.

ი. შუმპეტერი შეეცადა შეემუშავებინა ეფექტიანობის შეფასების ახალი მიდგომა. მან ტრადიციული

სტატიკური ხერხის ნაცვლად შემოგვთავაზა მისი შეფასება „მხოლოდ საერთო პროცესის ფონზე“ წარსულისა და მომავლის გათვალისწინებით.

მისი „შემოქმედებითი ნგრევის კონცეფცია“ წარმოდგენილია როგორც ეკონომიკური მუტაციის პროცესი, რომელიც უწყვეტ რეჟიმში ანგრევს ეკონომიკურ სტრუქტურას შიგნით, ანგრევს ძველ სტრუქტურას და ქმნის ახალს. მოცემული პროცესი განიხილება როგორც სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის მდგომარეობის დინამიკის ძირითადი ამძრავი ძალა. სიახლეების ზემოქმედება არსებულ დარგობრივ სტრუქტურაზე გრძელვადიან პერიოდში ეწინააღმდეგება წარმოების შეზღუდვის სტრატეგიას, ინარჩუნებს რა გაბატონებულ პოზიციას და მოგების მაქსიმიზაციას. ასეთი სახის შემზღუდავი სტრატეგია ახალ მნიშვნელობას იძენს შემოქმედებითი ნგრევის პროცესში. ახალ სიკეთეს შეუძლია გაანადგუროს ადრე არსებული დარგობრივი სტრუქტურა და დააკმაყოფილოს არსებული მოთხოვნა უფრო დაბალ ფასად სასარგებლო ეფექტის ერთეულზე, როგორც უნდა შეიცვალოს ფასები არსებულ სიკეთეზე [2].

შემოქმედებითი ნგრევის კონცეფციის რეალიზაციისთვის შუმპეტერმა შეიმუშავა დინამიკური ეფექტიანობის მოდელი, რომელშიც ეფექტიანობის კრიტერიუმად შემოთავაზებულია დროის ერთეულში მოხმარებული სიკეთის ოდენობა. განსაზღვრულ გრძელვადიან ასპექტში ეს მოდელი სრულყოფილების დონის მიხედვით აღემატება ადრე შემოთავაზებულ სტატიკურ ეკონომიკურ მოდელებს. მაგრამ მან მაინც ვერ შეძლო დაეძლია ყველა ნაკლოვანება, რაც ამ მოდელებს ახასიათებდა. ეს მოდელი არ ითვალისწინებდა განუსაზღვრელობის ფაქტორების გავლენას და სამეურნეო საქმიანობის ეთიკურობას. მოდელის საშუალებით ვერ მოხერხდა ახსნა, – ბიზნესმენისთვის საზოგადოებრივი მიზნები რა შემთხვევაშია უფრო მნიშვნელოვანი პირად მიზნებზე.

საინტერესოა სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის სოციალური შედეგების მკვლევრის, აკადემიკოს ა.ი. ანჩიშკინის (1933–1987) იდეა სამეცნიერო-ტექნიკურ პროგრესზე, როგორც სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ტიპზე. მან გამოავლინა ურთიერთკავშირი მეცნიერებას, ტექნიკას, ეკონომიკასა და საზოგადოებას შორის, პირველმა ჩაატარა ისტორიული ტენდენციების, ასევე მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების კანონზომიერებათა კომპლექსური კვლევა, უფრო ფართო სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების კონტექსტში. მისი აზრით, ურთიერთკავშირი ეკონომიკურ და სოციალურ პროცესებს შორის შემდეგში მდგომარეობს: ადამიანი, რაც უფრო სრულად ითვალისწინებს და იყენებს, შეგნებულად ან სტიქიურად, ბუნებისა და საზოგადოების განვითარების კანონებს, მით უფრო სრულად შეუძლია მიაღწიოს თავის მიზნებს და დააკმაყოფილოს თავისი მოთხოვნები. ეს ურთიერთკავშირი წარმოშობს სოციალურ-ეკონომიკურ წინააღმდეგობას მზარდ მოთხოვნილებებსა და მათი დაკმაყოფილების რესურსულ შესაძლებლობებს შორის, რომელთა გადაჭრა შეიძლება თვით შრომის პროცესის სრულყოფის შედეგად, ანუ ინოვაციური საქმიანობით. ეყრდნობოდა რა შრომის ორმაგ მიზანშეწონილობას, ა. ანჩიშკინმა დაასაბუთა, რომ „შრომითი საქმიანობის სრულყოფა არის როგორც ადამიანის ბიოლოგიური შეგუების, ისე, საერთო ეკოლოგიური წონასწო-

რობის დარღვევის ერთადერთი ალტერნატივა“. ამასთანავე, აფრთხილებდა საზოგადოებას, რომ „ერთიც და მეორეც ადამიანისთვის ნიშნავს შეუქცევად გენეტიკურ ძვრებს და წარმომავლობითი თვისებების დაკარგვას“. დასაბუთდა ინოვაციური საქმიანობის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი როლი სოციალურ განვითარებაში: შრომითი გამოცდილება და ცოდნა არა მარტო მატერიალიზდება წარმოების საშუალებებში და შრომის პროდუქტებში, არამედ შეიძლება დაგროვდეს და შეინახოს კიდეც. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ გადაეცემა თაობიდან თაობას და ხალხიდან ხალხს, აყალიბებს დროით კავშირს და ხალხებს შორის კავშირს [1].

სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის სოციალური ეფექტიანობის წინაპირობად ა. ანჩიშკინი განიხილავდა სოციალური შეზღუდვების შემოღებას. აქ ის მოიაზრებდა წარმოებისა და ტექნიკისადმი ზღვრულ მოთხოვნას ადამიანის მხრიდან, მისი შრომისა და ცხოვრების პირობებს, ეს უკანასკნელი წარმოდგენილი იყო მომიჯნავე რომელიმე ნეგატიური მოვლენის დასაშვებ და მიუღებელ დონეთა შორის. ამ შეზღუდვების როლს იგი ხედავდა არა მარტო სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის სოციალურ ორიენტაციაში, არამედ მეწარმეთა და საზოგადოების ნაწილის მიერ გაღებულ „მსხვერპლში“ მათი პოტენციური ეფექტის ნაწილის სახით არასასურველი მოვლენების დაუშვებლობის მიზნით. ასეთი „მსხვერპლის“ არსი ისაა, რომ თუკი სოციალური შეზღუდვები არ იქნებოდა გათვალისწინებული, სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესიდან მიღებული ეფექტი გაცილებით მეტი იქნებოდა. ა. ანჩიშკინმა დაასაბუთა, რომ ეფექტიანობის დანაკარგები ეკვივალენტური უნდა იყოს, დაშვებული სოციალური შეზღუდვების უქონლობის შემთხვევაში, სამეცნიერო-ტექნოლოგიური, პროგრესის აღმოფხვრის ან შემცირების შედეგების კომპენსაციის სიდიდისა [1].

მაგალითად, დანახარჯები ახალი სამუშაო ადგილების შესაქმნელად უნდა შეუდარდეს დანახარჯებს უმუშევრობის დროს შემწეობის გაწევაზე; დანახარჯები ეკოლოგიურად უსაფრთხო ტექნოლოგიების გამოყენებაზე – დანახარჯებს დაბინძურებული გარემოს გაწმენდაზე; დანაკარგები, რომლებიც მიიღება ჩრდილოვანი ეკონომიკის აკრძალვიდან – დანახარჯებს, რაც გაიღება სოციალური ანომალიების აღმოსაფხვრელად; შესაბამისად, ურთიერთკავშირი ინოვაციური საქმიანობის ეკონომიკურ და სოციალურ ეფექტიანობას შორის ისეთია, რომ მეცნიერებისა და ტექნიკის უკონტროლო განვითარების შედეგად მიღებული ზარალი შეიძლება წინასწარ იქნას თავიდან აცილებული სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის პოტენციალური ეფექტის დანაკარგის ხარჯზე.

შესაბამისად, ინოვაციური საქმიანობის ეფექტიანობის დასაბუთება გულისხმობს ეკონომიკური სარგებლის შეფასებას ინოვაციების სელექციის ფუნქციის მქონე სოციალური შეზღუდვების გათვალისწინებით.

თანამედროვე პირობებში ი. შუმპეტერისა და ა. ანჩიშკინის იდეებმა ისევ შეიძინეს აქტუალობა. გააქტიურდა მეცნიერული კვლევები ეკონომიკური და სოციალური მაჩვენებლების ურთიერთკავშირის მიხედვით მეურნეობრიობის ყველა დონის მართვის სისტემებში [10].

ასეთი კვლევის შედეგები განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია თანამედროვე ინოვაციური მენეჯმენტის განვითარებისთვის. როგორც ცნობილია, XX ს. მეო-

რე ნახევრიდან მსოფლიო ეკონომიკა გადავიდა განვითარების ინოვაციურ გზაზე. ადგილი აქვს მეექვსე ტექნოლოგიურ წყობას, რომელშიც პრიორიტეტები სამეცნიერო-ტექნიკურ პოლიტიკაში ეძლევა ინფორმაციული მომსახურების, მედიცინის, ეკოლოგიის, ფიზიოლოგიის, ბიოლოგიის, გენური ინჟინერიის პრიორიტეტებს. ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალური განვითარების სფეროებში ბევრი ქვეყანა გადავიდა ერთიანი საინფორმაციო სივრცის შექმნის პროგრამების განხორციელებაზე.

დასკვნა

თანამედროვე ინოვაციური პროცესების ძირითადი თვისებებია მათი დიფუზიური გავრცელება და ტექნოლოგიური კომპლემენტარულობა. დიფუზიური პროცესების არსი ინოვაციურ გარემოში გულისხმობს ახალი მიმართულებების განვითარებას, რომლებიც ახდენენ ეკონომიკის დარგობრივი სტრუქტურის ცვლილების გამომწვევ სხვადასხვა ტექნოლოგიური ჯაჭვის მოდიფიცირებას. ტექნოლოგიური კომპლემენტარულობის თვისებებს ფართო მოხმარების ტექნოლოგიებისთვის აქვთ გამოყენების განსხვავებული ვარიანტები, გამოყენებადები არიან ეკონომიკის მრავალ სექტორში და უნარი აქვთ შეერწყან სხვა ტექნოლოგიებს, რომლებიც არსებითად ამაღლებენ მათ ეფექტიანობას. ეს თვისება რეალიზდება მეწარმეთა ძალისხმევის გაძლიერებით, რომლებიც აყალიბებენ ინოვაციური ეკონომიკის ძირითად დარგებს. მცირე და საშუალო ინოვაციური ბიზნესი მეტ-ნაკლებად განვითარებულ ქვეყნებში უზრუნველყოფს მსხვილი ტექნოლოგიური სიახლეების დაახლოებით ნახევარს. ჩვენს ქვეყნებში აღნიშნული მაჩვენებელი 15 პროცენტსაც ვერ აღწევს [5].

ბუნებრივად განსხვავებული სოციალური ეფექტების გამოყოფა მოითხოვს ადამიანის საქმიანობის შედეგების დიფერენციალურ შეფასებას. ამისათვის ისინი განიხილება სამი კომპონენტის ჭრილში: რეგლამენტირებული, შემოქმედებითი და რეალური შრომა. სულიერი შრომის შედეგები ახასიათებს შრომის პროდუქტის სარგებლობასა და ზიანის ურთიერთდამოკიდებულებას. ეს შესაძლებელს ხდის გამოიყოს ეფექტიანობის ზრდის სოციალურ-ეკონომიკური ფაქტორების სამი ჯგუფი: ორგანიზებულობა (სამუშაო დროის გამოყენება), შემოქმედებითი პოტენციალი და მუშაკთა ზნეობა (მორალი). ამ ფაქტორების გავლენის კვლევა შეიძლება კომპლექსური, მათემატიკური და სინერგეტიკული მიდგომებით, რომლებიც ვერ თავსდებიან ტრადიციული ეკონომიკის მეთოდოლოგიური საფუძვლების ჩარჩოებში, მაგრამ წარმატებით შეიძლება მათი გამოყენება ინოვაციების ეკონომიკაში. საბოლოო ჯამში ინოვაციები ხომ შემოქმედებისა და ზნეობის პროდუქტებია. ამ ურთიერთკავშირზე აღმოცენდება ინოვაციური საქმიანობის საწყისი ელემენტები.

ამჟამად ცხადზე ცხადია, რომ მეცნიერება ფილოსოფიის, კულტურის, მორალის, სამართლის, რელიგიის გარეშე კაცობრიობას დაღუპვის ჩიხში მოაქცევდა. მან აღმოაჩინა ატომური ენერგია და ადამიანები დააყენა ჩერნობილის ტოტალური და გლობალური რეალობის პირისპირ. მან აღმოაჩინა პლასტმასა – დაავადების გამომწვევი მასალები. მათგან უკან დაიხიეს როგორც აშკარა კანცეროგენებისგან. მან კაცობრიობას დაანახა კოსმოსი, – აღმოჩნდა, რომ ეს იყო ერთ-ერთი პოლიგონი გამალებული შეიარაღებისთვის სსრკ-სა და აშშ-ს შორის... მეცნიერება

დაეხმარა კაცობრიობას გადასულიყო ცხოვრების ქალაქურ წესზე და გაწირა იგი ქალაქის „შავ ხვრელში“ ჩასაკარგად. ახლა იგი იმუქრება აღმოჩენით – კომპიუტერისა და ინტერნეტის ახალი თაობით, რომელიც ამ პროცესის ჰუმანიზაციის გარეშე – დაღუპავს კაცობრიობას უახლოეს ათწლეულებში [5].

ასე რომ, ინოვაციურ საქმიანობას აქვს მრავალასპექტიანი სოციალური ბუნება სხვადასხვა თვალსაზრისით: 1) ინოვაციების წყარო, რომელიც არის შემოქმედებისა და ზნეობის პროდუქტი; 2) მისი შედეგები, რომელთაც უნარი შესწევთ ჩამოაყალიბონ მსოფლიო ეკონომიკის სოციალურად ორიენტირებული დარგობრივი სტრუქტურა; 3) ინოვაციური საქმიანობის მართვა, რომლის ორგანიზებისთვის ვითარდება ახალი მეცნიერული მიმართულება სოციალური დომინანტის ეკონომიკურ ურთიერთობათა პრინციპულად ახალ ტიპს – ინოვაციების ეკონომიკას; 4) ინოვაციური საქმიანობის ეფექტიანობის შეფასება, რომელიც მოითხოვს პრიორიტეტის გადატანას ეკონომიკურ ზრდაზე ორიენტირებული ეფექტიანობის ტრადიციული კრიტერიუმებიდან, ინოვაციური განვითარების სოციალური ეფექტების გაზომვაზე; 5) შრომის შედეგების შეფასება, რომელიც გულისხმობს მისი რეგლამენტირებული, შემოქმედებითი და სულიერი მდგენელების გამოყოფას.

ლიტერატურა

1. Anchishkin, A. (1989). *Science, technics, economics*. Moscow: Ekonomika. *(in Russian)*
2. Bovin, A. (2006). *Management of innovations inside of organization: Study guide*. Moscow: Omega A. *(in Russian)*
3. Dinkina, L., & Ivanova, N. (2001). *Innovative economy*. Moscow: Nauka. *(in Russian)*
4. Iansen, F. (2002). *The epoch of innovation* (p. 180). Moscow: INFRA. *(in Russian)*
5. Polterovitch, V., & Chereshnev, V. (2009). Legislative support of scientific activity. *Innovations*, (6), 5–9. *(in Russian)*
6. Porter, M., & Bond, G. (2000). Innovative capacity and prosperity: The next competitiveness challenge. In *The Global Competitiveness Report*. New York: Oxford University Press.
7. Porter, M., & Stern, S. (1999). *The new challenge to America's prosperity: Findings from the innovation index*. Washington, DC.
8. Qoqiauri, L. (2023). *Innovative management: Manual*. Tbilisi: National Innovative Research Institute, Publishing House “Kalmosani”.
9. Schumpeter, J. (2004). *History of economic analysis*. St. Petersburg: Economic School. *(in Russian)*
10. Abralava, A., Guajaia, L., & Kutateladze, R. (2009). *Innovative management*. Tbilisi: Georgian Technical University. *(in Georgian)*

UDC 001.895
SCOPUS CODE 1405
https://doi.org/10.36073/1512-0996-2025-3-73-95

Theoretical Aspects of The Development of Innovative Activities

Lamara Qoqiauri National institute of economic research, Georgia, 6000, Batumi, 15, M. Anagi str.
E-mail: lqoqiauri@yahoo.com

Asmat Pipia Department of business administration, Georgian Technical University, Georgia, 0160, Tbilisi, 77, M. Kostava str.
E-mail: a.pipia@gtu.ge

Nato Bebiashvili Department of Industrial Innovation and Operations Management, Georgian Technical University, Georgia, 0160, Tbilisi, 77, M. Kostava str.
E-mail: n_bebiashvili@gtu.ge

Reviewers:

A. Abralava, Professor, Faculty of Business Technology, GTU
E-mail: a.abralava@gtu.ge
R. Kutateladze, Professor,Faculty of Business Technology, GTU
E-mail: r.kutateladze@gtu.ge

Abstract. The main goal for implementing modern innovative politics and innovative business is to create economic, legitimate, financial, social, theoretical and practical basis. This task is very important for our country where transition to innovative development of economics got cause and effect character: innovative business activization is unavoidable for effective development of economics and economic politics itself and correct management of strategy defines innovative business.

In our work we aimed: to highlight innovative process and theoretical aspects of innovative business development.

- Innovative business is confirmed to be the combination of creating novelties and a special kind of theoretical and practical work of its spread in economic system;
- Peculiarities of defined business processes of innovative business are presented, namely: the duration of innovative process, indefiniteness of innovative process and high level of risk, a possibility and skill of initiation of its structural changes and the size of innovative business (high intellectual capability, the feature of innovative determination);
- The main innovative conditions on macro and microeconomic levels are discussed;
- Special attention is paid to a major role of innovative business for stable development of production in a long-term period, innovative character of entrepreneurship, scales of innovative business in inculcation of innovations and its effective usage;

- We could not ignore the formation of economics based on new knowledge, correctly analyzing the so-called Tobin coefficient -attitude between the market price of a company and the cost of its real actives, namely "invisible" actives, organizational possibilities of intellectual capital;
- In the work it is also presented Joseph Schumpeter's opinions about multi-aspectual nature of innovative business, his "conception of creative breakdown". He discusses the latter one as the process of economic mutation, a destroyer of an old structure and creator of new, as the main power of dynamics of social-economic system.

In practical viability current transformational processes create new economics, or "innovation economics", which is different from traditional economics by criteria of effectiveness. New or innovative economics criteria are not oriented on economic growth but on measurement of social effects of innovative development. The quality of living is important in all aspects of its appearance.

Keywords: Essence of Innovative Business; Innovation; Innovative Activity; Innovative Incubator; Innovative Infrastructure; Innovative Politics; Technopark.

განხილვის თარიღი 25.03.2025
შემოსვლის თარიღი 16.04.2025
ხელმოწერილია დასაბეჭდად 25.09.2025